

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ПОЛІТИЧНО ЗНАЧУЩИХ ОСІБ: ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАВОВІЙ НАУЦІ

FINANCIAL MONITORING OF POLITICALLY EXPOSED PERSONS: THE MAIN RESEARCH VECTORS IN THE NATIONAL LEGAL SCIENCE

Франковська С.А., здобувач кафедри конституційного та адміністративного права

Запорізький національний університет

В умовах реалізації євроінтеграційних та північноатлантичних векторів розвитку української держави у найближчій перспективі одним із «домашніх завдань» на шляху створення надійного фундаменту для ефективного розвитку є формування національного законодавства, яке б закріплювало засади запобігання та протидії тим явищам, які «гальмують» такий розвиток та інтеграцію держави у європейський та світовий економічно розвинутий простір. Одним із таких «ризиків» є можливість використання особами, наділеними спеціальним правовим статусом із великим обсягом публічно-владних повноважень, наданою влади для задоволення своїх власних інтересів, інтересів своїх близьких осіб, а також використання відповідного правового статусу для відмивання (легалізації) «брудних грошей», із завданням істотної шкоди суспільству в цілому. В наявності мають бути дієві «важелі» впливу на таких осіб, які б унеможливили використання ними відповідного правового статусу. Досягти цього можливо лише за умови наявності досконалого за змістом та ефективного у застосуванні законодавства (міжнародного, регіонального, національного), розробка якого вимагає дотримання принципу науковості, а отже поглибленого доктринального дослідження відповідного явища й урахування доктринальних напрацювань для формування нормативно-правового матеріалу. Дієвим інструментом запобігання та протидії зазначеним протиправним явищам є фінансовий моніторинг політично значущих осіб, із урахуванням особливостей правового статусу останніх, а наукові тематичні розвідки лише сприяють формуванню відповідного нормативного підґрунтя для використання ресурсу відповідного інструменту. Метою статті є аналіз наявних наукових напрацювань з проблематики фінансового моніторингу політично значущих осіб, визначення основних особливостей, притаманних їм, а також формування пропозицій щодо урахування відповідних напрацювань для формування наукового базису для сучасної вітчизняної нормотворчої діяльності, зорієнтованої на закріплення релевантних європейським та світовим правовим стандартам засад фінансового моніторингу політично значущих осіб як інструменту запобігання та протидії відмиванню «брудних грошей». Об'єкт роботи формують суспільні відносини, які виникають у зв'язку із використанням ресурсу фінансового моніторингу політично значущих осіб як інструменту запобігання та протидії відмиванню «брудних грошей». Предмет дослідження – основні вектори наукового правового дослідження фінансового моніторингу політично значущих осіб. Методи дослідження. Методологічне підґрунтя дослідження сформоване за рахунок поєднання загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, серед яких: синтез, аналіз, індукція, дедукція, порівняльно-правовий, історико-правовий, моделювання, прогнозування, спеціально-юридичний, логічний та інші. Висновки. Дослідження феномену фінансового моніторингу політично значущих осіб у вітчизняній правовій науці варто вважати таким, що відрізняється як різноманітністю (з акцентом на різні властивості його, авторським поглядом на особливості його реалізації, а також врегулювання його засад нормам різних галузей національного права), так і «опосередкованістю» (у контексті дослідження інших комплексних проблем, із домінуванням уваги до різних окремих його властивостей й фрагментарним поглядом на унікальність його ресурсу в цілому) та «етапністю» (із активізацією «наукового інтересу» з огляду на появу «нових факторів такої зацікавленості», як-то: оновлення положень національного законодавства, нові зобов'язання України перед міжнародною спільнотою щодо імплементації, гармонізації законодавства із відповідними міжнародними та правовими стандартами тощо). В умовах пріоритизації нових векторів доктринальних правових (як галузевих, так і комплексних) досліджень, нових викликів для сучасного вітчизняного правотворення та державотворення доцільним вбачається посилення спеціалізації доктринальних фахових досліджень, присвячених безпосередньо питанням фінансового моніторингу політично значущих осіб, із одночасним урахуванням, як вже наявних результатів різногалузевих доктринальних напрацювань, так і поглибленого аналізу його унікального організаційного механізму, з огляду на виклики реального часу й забезпеченням ефективності його використання саме в таких умовах.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, політично значущі особи, «брудні гроші», відмивання, доктрина, дослідження

In the context of the implementation of the European integration and North Atlantic vectors of development of the Ukrainian state in the near future, one of the "homework" tasks on the way to creating a reliable foundation for effective development is the formation of national legislation that would establish the principles of prevention and counteraction to those phenomena that "slow down" such development and integration of the state into the European and world economically developed space. One of these "risks" is the possibility that persons with a special legal status with a large amount of public authority will use the power granted to them to satisfy their own interests, the interests of their close relatives, as well as use the relevant legal status for laundering (legalization) of "dirty money", causing significant damage to society as a whole. There should be effective "levers" of influence on such persons that would make it impossible for them to use their respective legal status. This can be achieved only if there is legislation (international, regional, national) that is perfect in content and effective in application, the development of which requires adherence to the principle of science, and therefore an in-depth doctrinal study of the relevant phenomenon and consideration of doctrinal developments for the formation of regulatory material. Financial monitoring of politically exposed persons is an effective tool for preventing and counteracting these unlawful phenomena, taking into account the special legal status of the latter, and scientific thematic research only contributes to the formation of an appropriate regulatory framework for the use of the resource of the relevant instrument. The purpose of the article is to analyze the existing scientific developments on the issue of financial monitoring of politically exposed persons, to identify the main features inherent in it, and also to formulate proposals for taking into account the relevant developments in order to form a scientific basis for modern national rule-making aimed at consolidating the principles of financial monitoring of politically exposed persons as an instrument for preventing and counteracting money laundering in line with the European and international legal standards. The object of the work is formed by the social relations arising in connection with the use of the resource of financial monitoring of politically exposed persons as a tool for preventing and combating money laundering. The subject of the study is the main vectors of scientific legal research of financial monitoring of politically exposed persons. Research methods. The methodological basis of the study is formed by a combination of general scientific and special methods of scientific cognition, including: synthesis, analysis, induction, deduction, comparative legal, historical and legal, modeling, forecasting, special legal, logical and others. Conclusions. The study of the phenomenon of financial monitoring of politically exposed persons in the national legal science should be considered to be characterized by both multi-vector (with an emphasis on its various properties, the author's view on the specifics of its implementation, and also by the regulation of its principles by the provisions of various branches of national law) and "indirectness" (in the context of studying other complex issues, with a dominant focus on its various individual properties and a fragmentary view of the uniqueness of its resource as a whole) and "stages" (with the activation of the In the context of prioritization of new vectors of doctrinal legal (both sectoral and complex) research, new challenges for modern national law-making and State-building, it is advisable to strengthen the specialization of doctrinal professional research devoted directly to the issues of financial monitoring of politically exposed persons, with simultaneous consideration of both the existing results of various doctrinal developments and an in-depth analysis of its unique organizational mechanism, given the challenges of real time.

Key words: financial monitoring, politically exposed persons, "dirty money", money laundering, doctrine, research

Вступ. В умовах реалізації євроінтеграційних та північноатлантичних векторів розвитку української держави у найближчій перспективі одним із «домашніх завдань» на шляху створення надійного фундаменту для ефективного розвитку є формування національного законодавства, яке б закріплювало засади запобігання та протидії тим явищам, які «гальмують» такий розвиток та інтеграцію держави у європейський та світовий економічно розвинутий простір. Одним із таких «ризиків» є можливість використання особами, наділеними спеціальним правовим статусом із великим обсягом публічно-владних повноважень, наданої влади для задоволення своїх власних інтересів, інтересів своїх близьких осіб, а також використання відповідного правового статусу для відмивання (легалізації) «брудних грошей», із завданням істотної шкоди суспільству в цілому. В наявності мають бути дієві «важелі» впливу на таких осіб, які б унеможливили використання ними відповідного правового статусу. Досягти цього можливо лише за умови наявності досконалого за змістом та ефективним у застосуванні законодавства (міжнародного, регіонального, національного), розробка якого вимагає дотримання принципу науковості, а отже поглибленого доктринального дослідження відповідного явища й урахування доктринальних напрацювань для формування нормативно-правового матеріалу. Дієвим інструментом запобігання та протидії зазначеним протиправним явищам є фінансовий моніторинг політично значущих осіб, із урахуванням особливого правового статусу останніх, а наукові тематичні розвідки лише сприяють формуванню відповідного нормативного підґрунтя для використання ресурсу відповідного інструменту. **Метою статті** є аналіз наявних наукових напрацювань з проблематики фінансового моніторингу політично значущих осіб, визначення основних особливостей, притаманних їм, а також формування пропозицій щодо урахування відповідних напрацювань для формування наукового базису для сучасної вітчизняної нормотворчої діяльності, зорієнтованої на закріплення релевантних європейським та світовим правовим стандартам засад фінансового моніторингу політично значущих осіб як інструменту запобігання та протидії відмиванню «брудних грошей». **Об'єкт роботи** формують суспільні відносини, які виникають у зв'язку із використанням ресурсу фінансового моніторингу політично значущих осіб як інструменту запобігання та протидії відмиванню «брудних грошей». **Предмет дослідження** – основні вектори наукового правового дослідження фінансового моніторингу політично значущих осіб. **Методи дослідження.** Методологічне підґрунтя дослідження сформоване за рахунок поєднання загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, серед яких: синтез, аналіз, індукція, дедукція, порівняльно-правовий, історико-правовий, моделювання, прогнозування, спеціально-юридичний, логічний та інші.

Основний зміст. I. Фінансовий моніторинг політично значущих осіб як предмет міжгалузевого наукового правового дослідження. Огляд питання варто розпочати із зазначення того, що проблематика фінансового моніторингу взагалі та фінансовий моніторинг політично значущих осіб як його різновиду зокрема привертала увагу представників різних наук, з огляду на його міждисциплінарний характер. Як представники економічної науки (наприклад, роботи О. Куришко, В. Бавин, К. Бисага, З. Пестовська, Н. Гудзь, В. Сирота, Ю. Ващенко), так і представники науки публічного адміністрування, з акцентом на особливість статусу осіб, щодо яких такий моніторинг здійснюється (наприклад, роботи Р. Баранов, І. Кресіної, Ф. Рагімова, В. Баштанника, Н. Васильєвої, Н. Липовської, С. Прилипка), і, безперечно, представники правничої науки у різні історичні періоди приділяли різний обсяг уваги цьому питанню, щоправда, із збереженням особливостей як галузевого підходу, так і авторського

погляду на предмет дослідження. Науковців-економістів, а також фахівців з державного управління та адміністрування, в першу чергу, цікавили питання ролі і місця фінансового моніторингу в системі елементів фінансової системи держави взагалі, фінансових інструментів й його ролі у реалізації державної фінансової політики, його ролі як «фільтру» для усунення перешкод у реалізації відповідного напрямку державної політики (різні аспекти цієї проблеми висвітлювали у своїх роботах О. Куришко, В. Бавин, К. Бисага, З. Пестовська, Н. Гудзь, В. Сирота, Ю. Ващенко, Р. Баранов, І. Кресіної, Ф. Рагімова, В. Баштанника, Н. Васильєвої, Н. Липовської, С. Прилипка та ін.). Варто зупинитися окремо на аналізі роботи К. Бисаги «Політично значущі особи: виявлення та ідентифікація (міжнародний досвід та українські реалії)», в якій детально висвітлюється проблематика формування визначення «політично значущі особи» у національному законодавстві та в актах міжнародного права, в тому числі й в аспекті генези формування такого визначення із посиланнями на стратегічні вектори вітчизняної та зарубіжної нормотворчості. Не менш цікавими є положення цієї роботи, які присвячені аналізу досвіду нормотворчої діяльності зарубіжних країн, в аспекті визначення відповідної категорії осіб, а також «якості» відповідних норм-дефініцій в аспекті їх прозорості, зрозумілості критеріїв для виділення відповідної категорії осіб. Представників же правничої науки проблематика фінансового моніторингу політично значущих осіб зацікавила одразу у різних аспектах, що й обумовило появу тематичних робіт різної галузевої спрямованості. Тобто, тему можна вести про те, що у правових наукових дослідженнях фінансовий моніторинг політично значущих осіб є предметом міжгалузевим. Так, наприклад, фахівці з науки кримінального права відповідну проблематику розглядають в аспекті протидії відмиванню грошей, отриманих злочинним шляхом, протидії корупції, а також кримінальної відповідальності за вчинення відповідних протиправних діянь, які вчинені окремою категорією осіб, які наділяються особливим правовим статусом, наділяються публічною владою, а отже можуть вчиняти протиправні діяння, які негативно впливають на розвиток держави, на її статус у світовій спільноті й створюватимуть «загрозу» для економічної привабливості, для партнерства. Варто згадати роботи, зокрема Л. Доля, що звертає увагу на проблематику безпеки легалізації відмивання грошових коштів та іншого майна, одержаних злочинним шляхом, й зосереджує увагу на важливості унормування системи заходів кримінальної відповідальності задля реагування на вчинення відповідних діянь, заходів як реакції держави на вчинення відповідних протиправних діянь [1] О. Столярський у своїй роботі обґрунтовує непересічену роль міжнародно-правовій співпраці у боротьбі з відмиванням грошей у наркобізнесі, виокремлюючи можливу участь у вчиненні таких діянь політично значущих осіб, важливість закріплення у законодавстві релевантних заходів кримінально-правової протидії таким діянням. С. Буткевич, зосереджуючи увагу на співвідношенні відмивання грошей і корупції, доводить можливість участі в таких діяннях, як активну так і пасивну роль, політично значущих осіб, як осіб, наділених «значною політичною владою». На думку вченого, ефективною протидією таким явищам є унормована система розгалужених кримінально-правових санкцій [2].

Варто також звернути увагу на роботи В. Першина, присвячені загальній характеристиці ознак, принципів фінансового моніторингу [3], М. Перепелиці, із акцентом уваги на проблеми правового регулювання структури національної системи фінансового моніторингу в контексті міжнародних правил і положень [4]. Можна згадати і роботу А. Овчаренко, В. Іржавської, присвячену окремим питанням посилення фінансового моніторингу політично значущих осіб в Україні в умовах воєнного стану [5], в якій

аналізуються положення нового законодавства (період 2022–2023 рр.) й його узгодженість із вимогами FATF, а також виокремлюються певні проблемні питання їх застосування, серед яких і «... проблематика» пов'язаних із політично значущих осіб», їх реєстр й ускладнення фінансового моніторингу щодо них; відсутність чітких критеріїв ризико-орієнтованого підходу до фінансового моніторингу» [5]. Не менш цікавою є робота Н. Лугіної та В. Левчишина з проблематики розуміння фінансового моніторингу як способу протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів [6], в якій аналізується вплив змін у законодавстві на вирішення проблеми. А. Куркула аналізує фінансовий моніторинг в аспекті виокремлення його функцій та визначення релевантності їх вимогам сучасності [7]. Серед таких функцій виокремлюються: упорядкувальна (організаційно-управлінська), контрольно-наглядова, оперативно-аналітична, інформаційна, превентивна [7, С.69]. Цінність роботи полягає у тому, що через функції пропонується комплексний погляд на ресурс фінансового моніторингу в цілому. Цікавою виглядає робота М. Перепелиці, із акцентом уваги на характеристику національної системи фінансового моніторингу в контексті міжнародних зобов'язань України, в якій слушно відзначається як пріоритет національної нормотворчості у відповідній сфері відносин – імплементація міжнародних правових стандартів запобігання та протидії легалізації (відмиванню) «брудних грошей» [4], із аналізом вимог FATF та кореляції їм національних стандартів (генеза у нормативному закріпленні) [4].

О. Кузьмінська, характеризуючи оцінку відповідності заходів системи фінансового моніторингу України міжнародним стандартам FATF, звертає увагу на «покращення стану релевантності національних норм щодо запобігання відмиванню «брудних грошей» міжнародним стандартам, як в цілому, так і щодо політично значущих осіб». [8], хоча й із акцентом уваги на те законодавство, яке діяло на момент написання роботи, хоча й із зазначенням водночас, що стосовно «обмеження строку фінансового моніторингу» (яке раніше діяло) і є положенням, яке «... не відповідає вимогам FATF». [8, 59]. Відповідне неузгодження вже усунуло. Цікавою є й роботи в аспекті показників рівня технічної відповідності стану системи фінансового моніторингу, в тому числі й щодо політично значущих осіб, за рекомендаціями FATF у зарубіжних працях. Так, наприклад, за відповідними показниками відповідність повну демонструє Литва, переважною відповідність – Польща, Албанія, Україна, а частково – Кіпр, Болгарія [8, С.65].

І. Козинець, А. Лось, розглядаючи фінансовий моніторинг в Україні, в т.ч. й в аспекті поширення його на політично значущих осіб, зазначають про «прогрес» у підвищенні «якості» законодавчих його засад, урахування рекомендацій FATF й вимог часу, зокрема щодо: «... визначення кола операцій, які підлягають фінансовому моніторингу; впровадження ризик-орієнтованого підходу, спрощення заходів перевірки, вдосконалення процедури верифікації клієнтів й вдосконалення процедури накладання штрафів» [9, С. 239]. Релевантність національного законодавства про фінансовий моніторинг вимогам міжнародно-правових стандартів привернула увагу й І. Гаєвського, з акцентом його уваги на засади організаційної протидії, процедурної складової фінансового моніторингу, [10], й роздумами щодо можливої участі України у моделюванні правових засад протидії легалізації «брудних грошей».

Не менш цікавими за своїм змістом є тематичні роботи О. Дудорова, Є. Письменського, Т. Тертиченка, М. Хавронюка, Р. Мовчана, А. Вознюка, С. Чернявського, присвячені різним аспектам кримінально-правової протидії легалізації («відмиванню») «брудних грошей», із виокремленням актуальних питань релевантного реагування на участь у таких діяннях політично значущих осіб.

Не слід забувати, що зміст відповідної проблематики поєднує не лише матеріальні, але й процесуальні питання, що й зумовлює підвищений інтерес до неї з боку вчених-процесуалістів, які зосереджуються на особливостях розслідування відповідних категорій справ (наприклад, роботи О. Халіна, С. Чернявського, Ю. Озарова, В. Дрозд, О. Капліної, Т. Лоскутова, Є. Назимка, О. Логвиненко, О. Волобуєва, Л. Лобойка, М. Городецької), на дослідженні специфіки правового статусу політично значущих осіб й їх місця в системі суб'єктів протиправних діянь (наприклад, роботи М. Лошицького, В. Вапнярчука, О. Дрозда та ін.), особливостей формування доказової бази для розслідування відповідних справ (наприклад, роботи І. Тітка, Ю. Гуцуляк, Вестра Тонова, Т. Пономарьової, А. Чубенка, В. Топчія та інших) тощо. Не менш цікавими є й роботи вчених-правників, присвячені порівняльно-правовому аналізу засад протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом, в тому числі й політично значущими особами, як у національному законодавстві, так і у зарубіжному законодавстві (наприклад роботи О. Дудорова, Т. Тертиченка, О. Капліної, Є. Письменського, Є. Назимка та ін.), а також у розрізі міжнародно-правовому та в аспекті співвідношення європейсько-правових стандартів й національних положень (наприклад, роботи М. Шевченка, С. Буткевича, Т. Хабарової та ін.). Так, зокрема О. Дудоров і Т. Тертиченко детально аналізують протидію відмиванню «брудного» майна в аспекті співвідношення європейських правових стандартів та положень Кримінального кодексу України.[11]

Не менший інтерес викликають й роботи представників науки фінансового права, в яких аналізується не тільки фінансовий моніторинг як інструмент в механізмі регулювання суспільних відносин (наприклад, роботи М. Кучерявенка, Т. Латковської, І. Криницького, О. Дмитрик та ін.), як правова категорія галузевої науки (наприклад, роботи Р. Гаврилюк, С. Пацурківського, О. Макух, Н. Новицької, Ю. Аністратенко та ін.), в аспекті співвідношення його із фінансовим контролем, наглядом, та фінансовим спостереженням (наприклад, роботи І. Криницького, Л. Ваолевської, Н. Ковалко та ін.), але й галузевий аналіз самого фінансового моніторингу політично значущих осіб як особливого різновиду відповідного фінансового інструментарію (наприклад роботи, І. Бондаренко, О. Дмитрик, Є. Смичка та ін.).

II. Фінансовий моніторинг політично значущих осіб у полі зору вчених-адміністративістів.

Ну і, безперечно, значну увагу проблематиці фінансового моніторингу політично значущих осіб приділено представниками науки адміністративного права. Одразу ж варто звернути увагу, на те, що і у галузевих наукових роботах, попри увагу до окремих аспектів фінансового моніторингу політично значущих осіб, комплексного аналізу проблематики і до цього часу немає. Так, зокрема, фінансовий моніторинг в аспекті методів публічного адміністрування крізь призму адміністративно-правового регулювання розглядають В. Гарашук, С. Вітвіцький, О. Рябченко, Ю. Пирожкова, О. Гетманець тощо. Фінансовий моніторинг в аспекті співвідношення його із фінансовим контролем та наглядом й розмежування з іншими складовими елементами механізму протидії корупційним діянням досліджують М. Шевченко, Т. Коломоєць, В. Колпаков, Д. Євтушенко, О. Миколенко тощо.

Роль і значення адміністративно-правового регулювання у забезпеченні протидії відмиванню грошей, отриманих злочинним шляхом, із акцентом уваги на особливість фінансового моніторингу за політично значущими особами, у своїх роботах (у різному ступені деталізації) аналізують М. Шевченко, Т. Коломоєць, О. Миколенко, Д. Євтушенко. Зокрема М. Шевченко, аналізуючи адміністративно-правовий аспект запобігання та протидії легалізації («відмивання») корупційних доходів публічними

діячами, зосереджується на унікальності ресурсу адміністративно-правових та інституційних основ системи заходів запобігання. Відзначаючи специфіку таких основ, автором обґрунтовано доводиться вагома роль у такому запобіганні норм адміністративного права, із їх фіксацією у різних зовнішніх формах виразу [12]. О. Скрипка, аналізуючи організаційно-правові засади первинного фінансового моніторингу, цілком слушно зупиняється на питаннях ролі і значення його у національній системі запобігання та протидії легалізації («відмиванню») «брудних» грошей [12], досліджуючи його загальні та специфічні ознаки, зупиняючись, хоча і у загальних рисах, на характеристичні деяких елементів його організаційного механізму. О. Скрипка розкриває природу цього виду фінансового моніторингу, пропонуючи його «збірний» варіант, який полягає у «покладенні в основу потреби реалізації публічного інтересу у сфері економічної безпеки держави, унормуванні статусу його суб'єктів, процедурного алгоритму, а також застосуванні заходів реагування для припинення підозрілих операцій» [13]. Водночас, варто зазначити, що, попри детальний аналіз відповідного питання, із поглядом на доктринальний аналіз та нормативний його аспекти, проблематика саме особливостей фінансового моніторингу стосовно політично значущих осіб, на жаль, у цій роботі залишається поза увагою, що зумовлено об'єктивними причинами, відсутністю врегулювання цього питання у чинному на той час законодавстві. Майже тотожні положення висвітлюються і у колективній монографії О. Скрипки у співавторстві із А. Собакарем та О. Комісаровим [14]. Варто також зазначити, що в наявності і наукові роботи, безпосередньо присвячені проблематиці правового статусу політично значущих осіб, що дозволяє виявити їх особливість у порівнянні з іншими суб'єктами публічно-правових відносин (наприклад, роботи Т. Коломоєць, Д. Євтушенко, О. Макарєнкова, М. Шевченка тощо). Зокрема, Т. Коломоєць, Д. Євтушенко, М. Титаренко звертають увагу на «дефекти нормативної моделі» довічного фінансового моніторингу політично значущих осіб, зазначаючи, що із всього розмаїття існуючого у світі нормативних моделей фіксації політично значущих осіб в Україні обрана «збірна модель», яка, з одного боку, є зрозумілою, проте, з іншого боку, не дозволяє у повній мірі охопити все розмаїття ознак, які у сукупності формують унікальність правового статусу політично значущих осіб [15]. Варто відзначити обґрунтування «зв'язку» особливого правового статусу цих осіб із виконанням ними «політичних функцій», «особливо важливих політичних функцій» [15]. М. Шевченко, досліджуючи адміністративно-правовий аспект проблематики запобігання та протидії легалізації («відмивання») корупційних доходів публічними діячами, намагається, із акцентом на рекомендації FATF, виділити унікальні властивості таких осіб [12]. Т. Коломоєць, приділяючи увагу фінансовому моніторингу політично значущих осіб, обґрунтовує наділення їх особливим правовим статусом із кореспондуючими обов'язками та правами, засади яких унормовані в актах різних галузей законодавства [15]. Н. Армаш висвітлює унікальність правового статусу політично значущих осіб у контексті прискіпливої уваги до унікальності правового статусу державних політичних діячів крізь призму зарубіжного та вітчизняного досвіду нормативного закріплення та практичної реалізації норм права. [16]. Цілком логічним є те, що ця категорія осіб привертає увагу вчених-правників, які є представниками різних галузевих правових наук, знову ж таки з огляду на її міжгалузевий зміст, що і дозволяє краще з'ясувати особливість правового статусу цих осіб. У цьому аспекті варто згадати роботи як вчених-представників науки кримінального права (О. Дудорова, М. Хавронюка, С. Письменицького та ін.), так і вчених-конституціоналістів: О. Батанова, М. Баймуратова, Ю. Барабаша, О. Щер-

банюк, О. Бориславської та ін.), вчених-адміністративістів (Н. Армаш, В. Гарашука, А. Берлача, В. Колпакова, Т. Коломоєць, Л. Біли-Тіунової та ін.), вчених – представників науки фінансового права (І. Криницького, М. Кучерявенка, Т. Латковської, Л. Кас'яненко, О. Дмитрик та ін.) тощо.

Умовно можна вести мову про те, що зазначена проблематика у вітчизняній правовій науці досліджується у декількох аспектах як: а) феномен самого фінансового моніторингу, із з'ясуванням його особливого правового змісту, правових засад його використання у суспільних відносинах; б) унікальність політично значущих осіб в системі суб'єктів, наділених публічною владою, відмінність їх від інших суб'єктів у реалізації публічної влади; в) аналіз можливих протиправних діянь, які можуть бути вчинені зазначеними особами, із використанням ними наданого правового статусу.

Навіть з огляду на наявність значної кількості різногалузевих наукових робіт з відповідної проблематики, варто стверджувати, що саме одновекторність є домінуючою ознакою, що, безперечно, є важливою, бо дозволяє з'ясувати окремі аспекти ресурсу фінансового моніторингу політично значущих осіб, проте, з іншого боку, є й певним недоліком, бо саме комплексний характер дослідження відповідної проблеми й дозволяє з'ясувати унікальність проблеми в цілому, унікальність фінансового моніторингу політично значущих осіб як особливого правового «фільтру» для унеможливлення використання зазначеною категорією осіб наданих публічно владних повноважень й впливу на реалізацію державної влади в цілому.

З огляду на це пріоритетності набуває саме комплексний доктринальний аналіз питання фінансового моніторингу політично значущих осіб в аспекті поєднання як результатів вже наявних фахових тематичних досліджень, так і поглибленого дослідження механізму самого фінансового моніторингу політично значущих осіб в аспекті з'ясування унікальності кожного із його елементів, а також з акцентом уваги на сучасне нормативно-правове підґрунтя використання його в цілому. Це дозволить, з одного боку, акумулювати результати міжгалузевих фахових досліджень, й, з іншого боку, виокремити саме ту унікальність його, яка й дозволяє використовувати його в якості дієвого інструменту протидії можливим протиправним діянням зазначеної категорії осіб, із використанням ними публічно-владних повноважень й створення загрози «завдання шкоди» для реалізації такої влади у суспільстві.

Окрім різновекторності для наявного стану справ із дослідження феномену фінансового моніторингу політично значущих осіб у вітчизняній правовій науці характерним є й різний ступінь спеціалізації таких досліджень, що свідчить все ж таки про «різний ступінь занурення» представників правничої науки у дослідженні відповідної теми. У переважній більшості все ж таки характерним є погляд на проблематику фінансового моніторингу політично значущих осіб в аспекті дослідження більш змістовної проблематики, як-то: фінансові інструменти реалізації державної політики, «фільтри» протидії відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом, правовий статус осіб, наділених публічною владою, й особливості реалізації ними свого правового статусу, відповідальність спеціальних суб'єктів за вчинення протиправних діянь, пов'язаних із використанням особливого правового статусу, тощо.

Варто також вести мову про те, що вчені-правники проявляють увагу до відповідного питання з різним ступенем ініціативності, що зумовлено різними факторами, серед яких: оновлення положень чинного законодавства й потреба дослідження ефективності його застосування, а також оновлення його наукового базису; рецепція

у праві й використання її як дієвого інструменту удосконалення національного законодавства у світлі прийняття Україною зобов'язань щодо уніфікації та гармонізації національного та міжнародного законодавства у сфері визначення особливого статусу політично значущих осіб й протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, й протидії тероризму. Це свідчить про певну умовну «етапність» («кілька хвиль») в активізації наукового пошуку тематичного спрямування у вітчизняному фаховому науковому середовищі. Умовно можна вести мову про етап «до прийняття» Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (перша редакція), етап «після прийняття» цього Закону; етап «після прийняття нової редакції Закону» «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» щодо політично значущих осіб», етап «удосконалення» його окремих положень у зв'язку із прийняттям Україною нових міжнародних зобов'язань України як умови вступу в ЄС та отримання фінансової допомоги від МВФ, імплементації міжнародних стандартів FATF та європейських норм у сфері фінансової діяльності. Така «етапність», на жаль, не сприяє «стабільності» наукового інтересу до цієї проблеми, проте цілком можливо, з огляду на визначення нових пріоритетів розвитку вітчизняної правової науки (Пріоритетні напрямки фундаментальних та прикладних наукових досліджень, визначені Стратегією Національної академії правових наук України 2021-2025 роки, затвердженні Постановою Загальних зборів НАПрН України від 26.03.2021 Р № 1221), варто згадати про, наприклад, вектори вітчизняної правотворчості та державотворчості,

пов'язані із реалізацією євроінтеграційних та північноатлантичних прагнень, вести мову про потребу початку ще одного етапу у дослідженні феномену фінансового моніторингу політично значущих осіб, саме з акцентом як на новачність викликів часу, так і «нового погляду» на ресурс самого фінансового моніторингу політично значущих осіб в умовах відповідних викликів часу.

Висновки. Дослідження феномену фінансового моніторингу політично значущих осіб у вітчизняній правовій науці варто вважати таким, що відрізняється як різновекторністю (з акцентом на різні властивості його, авторським поглядом на особливості його реалізації, а також врегулювання його засад нормами різних галузей національного права), так і «опосередкованістю» (у контексті дослідження інших комплексних проблем, із домінуванням уваги до різних окремих його властивостей й фрагментарним поглядом на унікальність його ресурсу в цілому) та «етапністю» (із активізацією «наукового інтересу» з огляду на появу «нових факторів такої зацікавленості», як-то: оновлення положень національного законодавства, нові зобов'язання України перед міжнародною спільнотою щодо імплементації, гармонізації законодавства із відповідними міжнародними та правовими стандартами тощо). В умовах пріоритизації нових векторів доктринальних правових (як галузевих, так і комплексних) досліджень, нових викликів для сучасного вітчизняного правотворення та державотворення доцільним вбачається посилення спеціалізації доктринальних фахових досліджень, присвячених безпосередньо питанням фінансового моніторингу політично значущих осіб, із одночасним урахуванням, як вже наявних результатів різногалузевих доктринальних напрацювань, так і поглибленим аналізом його унікального організаційного механізму, з огляду на виклики реального часу й забезпеченням ефективності його використання саме в таких умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доля Л. М. Небезпека легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, одержаних злочинним шляхом. *Право України*. 2002. № 2. С. 89-93.
2. Буткевич С. А. Міжнародно-правове регулювання боротьби з відмиванням доходів, одержаним злочинним шляхом. *Право суспільство*. 2009. № 3. С. 54-58.
3. Першин В. Г. Державний фінансовий моніторинг: загальні правові характеристики. *Публічне право*. 2019. № 2 (34). С. 70-74. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi38/publicnpravo2019n2/70.pdf>. (дата звернення: 12.06.2024).
4. Перепелица М. О. Проблеми правового регулювання структури національної системи фінансового моніторингу в контексті міжнародних правил та положень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2021. Вип. 49. С. 26-30. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/2021/NVMHUYu/NVMHUYu2021v49/26.pdf>. (дата звернення: 12.06.2024).
5. Овчаренко А. С., Іржавська В. Є. Щодо окремих питань посилення фінансового моніторингу політично значущих осіб в Україні в умовах воєнного стану. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2023. № 11. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-11-9399> (дата звернення: 12.06.2024).
6. Лугіна Н. А., Левчишина В. В. Фінансовий моніторинг як спосіб протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 288-290. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhoviydannya/Yunzh/Yunzh2021v2/288.pdf>. (дата звернення: 12.06.2024).
7. Куркула А. Г. Теоретико-правові засади здійснення фінансового моніторингу суб'єктів господарювання в банківській системі. *Держава та регіони. Серія: Право*, 2023. № 4 (82). URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2023/12.pdf (дата звернення: 12.06.2024).
8. Кузьмінська О. Е. Оцінка відповідності заходів системи фінансового моніторингу України міжнародним стандартам FATF. *Фінанси України*. 2023. № 4. С. 55-75. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/41645> (дата звернення: 12.06.2024).
9. Козинець І. Г., Лось А. Ю. Фінансовий моніторинг в Україні: новий етап розвитку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 237-239. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhoviydannya/Yunzh/Yunzh2020v2/63.pdf>. (дата звернення: 12.06.2024).
10. Гаєвський І. М. Аналіз і характеристика міжнародно-правових документів у сфері фінансового моніторингу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 373 - 384. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/2021/NVNAV/NVNAV2018n4/373.pdf>. (дата звернення: 12.06.2024).
11. Дудоров О., Тертиченко Т. Протидія відмиванню злочинних доходів: зміни в національному антилегалізаційному законі. *Вісник прокуратури*. 2011. № 9. С. 56 - 62.
12. Шевченко М. В. Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) корупційних доходів публічними діячами: адміністративно-правовий аспект: дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії : 081 (Право). Запоріжжя, 2019. 261 с.
13. Скрипка О. Ю. Організаційно-правові засади первинного фінансового моніторингу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2015. 20 с.
14. Комісаров О. Г., Скрипка О. Ю., Собакарь А. О. Первинний фінансовий моніторинг у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2015. 184 с.
15. Коломоєць Т., Євтушенко Д., Титаренко М. Довічний фінансовий моніторинг : чи «якісним» є нормативне закріплення визначення «політично значущих осіб»? *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023, № 10. С. 660 - 663.
16. Армаш Н. О. Про права, обов'язки та повноваження державних політичних діячів. *Правова інформатика*. 2015. № 1(45). С. 83 - 88.